

Kassam Defterlerine Göre Yozgat'ta İdârî ve Kültürel Durum

The cultural and administrative structures in Yozgat according to Kassam Registers

İsmail CANSIZ

Uğur ÜNAL

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara-TÜRKİYE

ÖZET

Yozgat Şer'iyye Sicilleri içinde yer alan Kassam defterleri, Türk tarihi ve kültürü açısından önemli bir malzeme unsurudur. Bu bağlamda Yozgat tarihi ve kültürü en canlı şekilde bu defterlerde göze çarpmaktadır. Tespit edilen en mühim husus, Yozgat kültürünün Orta Asya Türk kültürünün devamı niteliğinde olduğudur. Kullanılan ev aletleri, yer isimleri, köy adları, unvan ve lakaplar bunun en açık delilidir. Bu makalede Kassam Defterleri'ne dayanarak, 1881-1913 arası Yozgat kültürü ve idari yapısı hakkında bilgi sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kassam Defterleri, Yozgat Şer'iyye Sicilleri, Yozgat kültürü, İdârî Yapı.

ABSTRACT

The Kassam Registers in Yozgat Şer'iyye Records are important archive materials for Turkish culture and history. The history and culture of Yozgat are more noticeable in these registers. The most important matter determined is that the culture of Yozgat has been continuation of Central Asian culture. Domestic tools used, place names, family names and superscriptions prove this. In this article, information about the culture of Yozgat and the structure of administration in Yozgat based on the Kassam Registers between 1881-1913 will be presented.

Key Words: Kassam Registers, Yozgat Şer'iyye Records, the culture of Yozgat, the administrative structure.

1. GİRİŞ

Yozgat İli, Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerinden biridir. M.Ö. 2000-1500 yılları arasında Anadolu'da siyasi birliği ilk kuran Hititler'in merkezi Yozgat sınırları içindeki Hattuşaş'tır. M.Ö.1200'lerde Frigler, M.Ö. 6. yüzyılda Lidyalılar, akabinde Persler, M.Ö. 4. yüzyılda Makedonyalılar, M.Ö. 85'te Romalılar bölgeye hakim oldular. M.S. 395'te Roma İmparatorluğu ikiye bölününce Anadolu, Doğu Roma (Bizans)'nın payına düştü.

Bozok çevresinde Türk-İslam izleri 1071 Malazgirt Savaşı ile başlar. Bu olayla birçok Türkmen boyu bölgeye gelip yerleşmiştir. XI. Yüzyıldan sonra bölgeye Anadolu Selçukluları hakim olmuş, arkasından İlhanlı, Eretna ve Kadı Burhaneddin Devletleri'nin hakimiyetine giren bölge, 1398'de Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı Devleti sınırlarına katılmıştır.

XIX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti hakimiyetindeki Bozok Sancağı, Anadolu'nun ortalarında yer alan, Kızılırmak'ın en büyük kolu Delice Irmağı'nın güney ve batı sınırlarını meydana getirdiği; Sivas, Kayseri, Kırşehir, Amasya, Çorum, Tokat ve Ankara ile çevrili bir bölgeydi(Cansız, 1996). Bu tarihlerde bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik durumu ile ilgili Kadı sicillerinden olan kassam defterlerinde çok önemli bilgiler mevcuttur. Bu yüzden bu defterler hakkında kısaca bilgi vermek konunun anlaşılması için faydalı olacaktır.

Osmanlı Devleti'nde kadılar adlî, kazâî görevlerinin yanısıra idârî vazifeler de yapmaktaydılar(Gökbilgin, 1992). Bu görevlerin başında ölmüş kişilerin terekelerini murisleri arasında pay etmek de bulunmaktaydı (Gündüz, 1990). Bu yönüyle kadılar, adlî bir görev olan terekeleri murisleri arasında taksim etme işini, kassâm adı verilen şer'î memurlar eliyle yürütüyorlardı. Sözlükte "kısım kısım ayıran, veren" manalarına gelen kassâm, terim olarak; tereke taksimi ile uğraşan şer'î memura denmekteydi (Pakalın, 1993; Sami, 1987).

Her kadılıkta müstakil bir kassâm defteri bulunurdu. Ölmüş kişinin terekesi, kassam nezaretinde tespit edilerek yazılırdı. Bu terekenin değerleri, bilirkişi danışmanlığında takdir olunarak altlarına yazılır ve şer'î usûle göre taksim edilirdi (Akgündüz, 1988).

Kassam defterleri bir tarih araştırmacısı için önemli bilgiler ihtiva eder. Sosyal, kültürel ve ekonomik tarih araştırmacıları için vazgeçilmez bir kaynak olan bu defterler, hukuk

tarihi, iktisat tarihi, idârî tarih ve askerî teşkilat tarihi açılarından da ayrı bir önem arz eder (Akgündüz, 1988).

Elde bulunan Yozgat Şer'iyeye Sicil Defterleri¹ 30 adettir. Bu defterlerin 1 numaralı olanı; H.1298/M. 1881, sonuncusu olan 30 numaralı defter ise; H.1334/M.1915 tarihlidir. Ancak, 28 ve 29 numaralı defterlerin son kayıt tarihleri H.1337/H.1918'dir. Bu defterlerden Kassam Defterleri'nin tarihleri ve sayfa sayıları şöyledir:

3 nolu defter- 1299-1306 (M. 1881-1889), 184 sayfa.

7 nolu defter- 1306-1312 (M. 1889-1895), 292 sayfa.

9 nolu defter- 1312-1315 (M. 1895-1898), 240 sayfa.

13 nolu defter- 1312-1323 (M. 1895-1906), 330 sayfa.

17 nolu defter- 1323-1331 (M. 1906-1913), 390 sayfa.

29 nolu defter- 1331-1337 (M. 1913, 1918), 384 sayfa (Cansız, 1996).

Bu çalışmamızda özellikle 9, 13 ve 17 nolu Kassam Defterleri ele alınarak, XIX. yüzyılın son çeyreği ve XX. yüzyıl başlarında Bozok Sancağı'nın idari ve kültürel durumu hakkında bilgiler sunulmaya çalışılacaktır.

2. BOZOK SANCAĞI NAHİYE, KÖY, MAHALLE, ÇARŞI-PAZAR VE VAKIFLARI

2. 1. Nahiyeler

Nahiye, idari taksimat derecelerinin en küçüğüdür. Nahiye mıntkası birkaç köyü ihtiva eder. Amiri, nahiye müdürüdür (pakalın, 1993; Sami, 1987). Bozok Sancağı'nın bu tarihlerde 4 nahiyesi bulunmaktadır. Bunlar: Hüseyinâbâd, İç nahiye, Kızılkoca ve Sorgun'dur².

2. 2. Köyler

Bozok Sancağı'nda köylerin tamamına yakını Türkçe adlar taşımaktadır (Duygu, 1953). Tespit edebildiğimiz köy isimleri alfabetik olarak şöyledir:

¹ Yozgat Şer'iyeye Sicilleri, bundan sonra Y.Ş.S. şeklinde kısaltılacaktır. Örneğin: Y.Ş.S. 9-I/1 rakamları 9. defter, I. bölüm, 1 numaralı kayıta atıftır.

² Y.Ş.S. 9-I/1, 5, 8, 9, 14, 22, 24, 26, 27, 30, 31, 32, 33, 44. 9-II/3, 5, 21, 29, 38, 56, 59. 13-I/3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 17. 13-II/3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 16, 29. 13-3/8, 23. 13-IV/28, 42. 17-II/43.

- A) Abdallar, Ağaçın, Akbelli, Akbucak, Akçakoyunlu, Akoluk, Aktaş, Akviran, Alaca, Alemdar, Ali Çukurlu, Ali Fakılı, Alişar, Aliyar, Almahacılı, Araplı, Arapseyf, Aşağı Elmahacılı, Ayırdam, Ayvalı, Azizli³.
- B) Babaali, Bahaddin, Bahçekoyunlu, Balçıkhisar, Baltasarlar, Baş, Başaklar, Başiböyük, Başınayayla, Başköy, Battal, Bayat, Bayırviranlı, Bekirdayı, Belkavak, Belpınarı, Beşik, Beyvelioğlu, Beyyurdu, Boğazcı, Bozan, Bozlar, Burunkışla⁴.
- C) Caferli, Cakcak, Cami-i kebîr, Cihanşarlı, Cılaslı, Cuma Fakılı⁵.
- Ç) Çadırardıç, Çağlayan, Çakıllı, Çakırlı, Çalathı, Çalılı, Çamurlu, Çataklı, Çatma, Çavuşlu, Çelek, Çiçekli, Çuvalcı⁶.
- D) Dağbeyce, Dağboymul, Dağyenicesi, Danışman, Darıcı, Dayılı, Dedik, Dedikhasanlı, Deliller, Derbend, Dereğümenli, Deremçay, Deremumlu, Develi, Dişli, Divanlı, Dumlan, Duralıdayı, Duruyer⁷.
- E) Eğerci, Ekinciuşağı, Emirhan, Emirler, Elçi, Eregelli, Erkekli, Evci, Eynelli⁸.
- F) Fakıbeyli, Fakılar, Fakılı, Figân⁹.
- G) Garipler, Gelingüllü, Gezlük, Gökahmetli, Gökçekışla, Güdülemahacılı, Gülabi, Güller, Güllük, Gürek, Güzelli¹⁰.

³ Y.Ş.S. 9-I/1, 4, 5, 7, 39, 51, 57, 72, 75, 86. 9-II/2, 81, 98, 104, 169, 220, 236, 274. 13-I/14, 19, 25, 34, 41. 13-II/4, 10, 33, 63, 89, 100. 13-III/5, 26, 30, 32, 47. 13-IV/21, 22, 31, 35, 37, 39, 61. 13-V/9, 32, 35, 36, 65. 17-I/4. Alaca karyesi bugün Çorum'un bir ilçesidir. Ayvalı karyesi ise bugün Çiçekdağı'na bağlıdır (Cansız, 1996).

⁴ Y.Ş.S. 9-II/2, 9, 11, 32, 36, 48, 55, 61, 64, 70, 89, 93, 103, 135, 193, 194, 221, 222, 236, 256. 13-I/15, 30. 13-II/82, 117. 13-III/18, 25, 28, 37, 74, 79, 88. 13-IV/14, 32, 66. 17-I/5, 9. 17-II/89, 90.

⁵ Y.Ş.S. 9-I/6, 7, 11, 42, 85. 9-II/104, 116, 133, 150, 212. 13-I/40. 13-III/18. 13-IV/59, 66. 17-II/9, 70.

⁶ Y.Ş.S. 9-I/4, 21, 29. 9-II/3, 24, 35, 67, 69, 104, 128, 140, 147, 173, 188, 194, 219, 251. 13-I/8, 13, 49. 13-II/79, 81, 116, 118. 13-III/22, 56, 70. 13-IV/30. 17-II/31.

⁷ Y.Ş.S. 9-I/30, 33, 48, 69, 81, 83. 9-II/12, 14, 42, 43, 44, 50, 75, 100, 145, 154, 163, 164, 168, 173, 260. 13-I/43, 46. 13-II/33, 34, 39, 64, 70, 112. 13-III/1, 54, 55. 13-IV/41, 50. 17-I/50. 17-II/32, 68. Dedik karyesinin yeni adı Esenli'dir. (Cansız, 1996).

⁸ Y.Ş.S. 9-I/26, 83. 9-II/9, 23, 45, 95, 104, 109, 138, 158, 160, 193. 13-III/20. 13-IV/10, 50. 13-V/5. 17-II/47.

⁹ Y.Ş.S. 9-I/45. 9-II/73, 76, 80, 193, 244. 13-I/3. 13-II/15, 30, 87. 13-IV/24, 66.

¹⁰ Y.Ş.S. 9-I/2, 22, 48. 9-II/2, 36, 62, 105, 162, 195, 253. 13-I/60, 65. 13-II/43, 44, 45, 51, 77. 13-III/5, 86. 13-IV/23, 24, 56, 59. 17-I/32, 33. 17-II/31, 84. Gökahmetli karyesi bugün Çiçekdağı'na bağlıdır (Cansız, 1996).

H) Hacı, Hacı Musalı, Halaçlı, Halilfakılı, Hamam-ı Kebîr, Harkaşan, Harman, Harnikviranlı, Hasenci, Hasır Sorgun, Höyük¹¹.

İ) İbrahim hacılı, İğdecik, İncirli, İncirli-i Müslim, İsafakılı, İsmailhacılı, İşleğen¹².

K) Kabacıoğlu, Kababel, Kabaklı, Kadife, Kadiroğlu, Kafirviranlı, Kalınkaya, Karaabalı, Karalık, Karahacılı, Karaçalı, Karadere, Karakaya, Karakocaoğlu, Karalar, Karaoluk, Karaosmanoğlu, Karasinan Paşa, Karatepe, Karaveli, Karga, Kavurgalı, Kayakışla, Kayık, Kazlıuşağı, Kebîrce, Kethüdâ, Kırıksoku, Kışla, Kızılhamza, Kodallı, Kolanlı, Koyunculu, Köçekkömü, Köçeklioğlu, Köhne-i Kebîr, Kömüşviran, Kördeve, Köseyusuflu, Kötüboymul, Kötükuyumcu, Köycü, Kuyumcu, Kuzayca, Kuzulu, Kuşçu, Kürt, Küpçü¹³.

L) Lök¹⁴.

M) Mahâl-ı Kebîr, Mehmetbeyli, Mezra', Mağâroğlu, Mirahur, Mollaali, Musabeyli¹⁵.

N) Nefs-i Sorgun¹⁶.

O) Ortaoba, Osmanpaşa Tekkesi¹⁷.

P) Paşa, Paşayerimiz, Pembecik¹⁸.

R) Ramazanlı, Recepli, Redif¹⁹.

S) Saatli, Saray, Sarıhacılı, Sarıhamzalı, Sarımbey, Sekili, Sincan, Sivri, Süleyman Fakılı²⁰.

¹¹ Y.Ş.S. 9-I/13, 14, 39. 9-II/2, 24, 33, 38, 41, 45, 66, 84, 86, 110, 125, 165, 170, 184, 189, 194, 200, 206, 212. 13-I/21, 55. 13-III/78. 13-IV/60, 66. 17-II/66.

¹² Y.Ş.S. 9-I/4, 43, 65. 9-II/45, 56, 149, 173, 208, 261, 264. 13-I/45. 13-II/6, 50, 62, 99. 13-III/44, 82. 13-IV/16. 17-I/22. 17-II/60.

¹³ Y.Ş.S. 9-I/2, 7, 28, 31, 53. 9-II/2, 6, 24, 48, 71, 78, 79, 87, 102, 122, 134, 136, 137, 142, 144, 145, 159, 169, 179, 214, 215, 216, 218. 13-I/31, 37. 13-II/1, 18, 48, 63, 71. 13-III/5, 6, 8, 84, 85, 88, 89. 13-IV/26, 29, 30, 33, 61, 66. 13-V/3, 5. 17-I/6, 7. 17-II/47, 52.

¹⁴ Y.Ş.S. 9-I/65. 9-II/83, 85, 97, 198, 242. 13-I/41. 13-III/88. 13-IV/3, 50. 17-II/46.

¹⁵ Y.Ş.S. 9-I/9, 10, 16, 24, 36, 75. 9-II/20, 34, 173, 250. 13-I/10. 13-II/11, 16, 70. 13-III/, 43, 54. 17-II/6, 56. Musabeyli bugün bucak merkezidir (Cansız, 1996).

¹⁶ Y.Ş.S. 9-II/249, 267, 268. 13-II/24. 17-II/98.

¹⁷ Y.Ş.S. 9-I/8, 48, 58, 64. 9-II/5, 175, 182. 13-I/38, 42. 13-II/85. 13-III/12, 50. 13-IV/35, 38. 17-II/36. Osmanpaşa Tekkesi bugün bucak merkezidir (Cansız, 1996).

¹⁸ Y.Ş.S. 9-I/4, 25. 9-II/21, 83, 176, 194, 257. 13-I/17, 22, 23. 13-II/63. 13-III/68. 13-IV/6, 12, 38. 17-II/64, 71.

¹⁹ Y.Ş.S. 9-I/48. 9-II/248. 17-II/103.

²⁰ Y.Ş.S. 9-I/2, 44, 47, 65, 74. 9-II/2, 13, 74, 103, 171. 13-I/62, 63. 13-II/1, 8, 18. 13-III/10, 29, 68, 92. 17-II/33, 102. Saray Karyesi, 16. yüzyıl Bozok nahiyelerinden biridir: Baltusaray (Göksoy, 1995).

Ş) Şahmuratlı²¹.

T) Taşkâr, Taşkın, Taşlık, Taşpınar, Tekkeyenice, Topaç, Topalviran, Topçu, Tulum, Türkmensarılar²².

Y) Yassıağıl, Yassihöyük, Yazılıtaş, Yenice, Yer, Yerceçayır, Yortan²³.

Z) Zeyneddin.²⁴

2. 3. Mahalleler

Çatak, Develik, Eskipazar, İstanbulluoğlu, Köseoğlu, Medrese, Mutâfoğlu, Nohutlubâlâ, Nohutluzîr, Taşköprü, Tekke, Yenicâmi, Yenipazar, Tuzkaya²⁵ olmak üzere toplam 14 mahalle bulunmaktadır.

Bu mahallelerden Develik, daha ziyade Romanya'nın Köstence Sancağı dahilinde, Pazarlı Nahiyesi'ne tabi Gelincik Karyesi ahalisinden ve Romanya Tatar muhacirlerinden meydana gelmektedir(Cansız, 1996). Mahallenin halk arasındaki adı ise "Tatar Mahallesi"dir (Şenol, 1996).

2. 4. Çarşı-Pazar Ve Konaklar

Abdullahbey Çarşısı, Bedestan, Eminbey Konağı, Eski Un Pazarı, Hamamcıoğlu Çarşısı, Hükümet Çarşısı, Kuyumcular Arastası, Meydan Yeri, Seyf Ağa Çarşısı, Sûk-ı Sultânî, Tûl Çarşı (Bugün "Tol Çarşı" deniliyor), Yeni Çarşı, Yusuf Ağa Çarşısı(Cansız, 1996)²⁶.

2. 5. Vakıflar

Alaca Cami-i Şerifi Vakfi, Sungurlu Cami-i Şerifi Vakfi, Süleymanbey Vakf-ı Şerifi²⁷.

²¹ Y.Ş.S. 9-II/124.

²² Y.Ş.S. 9-I/7, 12, 27, 60, 65. 9-II/2, 64, 90, 91, 258, 259, 272. 13-II/8, 36, 54, 70. 13-III/15, 45. 13-IV/66. 17-II/34. Topalviran Karyesi'nin daha sonraki adı: Gülpınar. (Cansız, 1996)

²³ Y.Ş.S. 9-II/24, 108, 113, 116. 13-I/12, 24, 41. 13-II/7, 40, 42. 13-IV/20. 17-II/64, 75. Yortan'ın yeni adı: Yazpazarı. Yeni köy adları, İçişleri Bakanlığının Belediyeler ve Köyler Ankara 1977 adlı kitabından alınmıştır. Yassıağıl Karyesi'ne ise, 1990'da il encümen kararıyla yeniden Kızılkoca adı verilmiştir (Cansız, 1996).

²⁴ Y.Ş.S. 9-I/73. 13-I/51.

²⁵ Y.Ş.S. 9-I/3, 15, 35, 38, 46, 50, 56, 81, 82, 83. 9-II/1, 52, 54, 146, 147, 210. 13-I/16, 37. 13-II/12, 14, 32, 57, 84. 13-III/3, 34, 38, 75, 97. 13-IV/58. 17-I/1, 59. 17-II/30.

²⁶ Y.Ş.S. 9-I/15. 9-II/139. 13-II/1, 62. 13-III/66.

²⁷ Y.Ş.S. 9-I/81. 9-II/53. 13-III/34.

3. EV EŞYALARI

Ev eşyaları yönünden Yozgat çok büyük bir zenginliğe sahiptir. Bu zenginlik binlerce yıllık birikimin eseridir. Ortaya koymaya çalıştığımız hemen her eşyanın kökü, Ortaasya'ya uzanmaktadır(Cansız, 1996). Tespit ettiğimiz ev eşyaları sırasıyla şunlardır:

3. 1. Mutfak Eşyaları

A- Yemek Kapları

a- Kazanlar: Aş kazanı, culuk kazanı, çinko kazan, çorba kazanı, Dağıstan kazanı, evsat kazan, gül kazanı, hamur kazanı, kapaklı kazan, kapaksız yemek kazanı, kebîr çorba kazanı, kebîr kazan, konur kazan, kulplu kazan, kuzu kazanı, küpeli kazan, nühas kazan, sağır çorba kazanı, toprak kazan, yağ kazanı, yemek kazanı²⁸.

b- Leğenler: Aş leğeni, bağ leğeni, çorba leğeni, el leğeni, evsat hamur leğeni, hamam leğeni, hamur leğeni, kebîr hamur leğeni, kebîr çorba leğeni, kebîr leğence, nühas leğence, sağır leğence, sarı leğen, süt leğeni, tuz leğeni, yağ leğeni²⁹.

c- Siniler: Evsat nühas sini, evsat sini, kadayıf sinisi, kahvaltı sinisi, kebîr sini, kenarlı sini, nühas kebîr sini, nühas meydan sinisi, nühas sini, sağır nühas sini, sağır sini, sarı (pirinç) sini³⁰.

d- Tepsiler: Çini tepsi, dımışkî tepsi, gümüş tepsi, evsat tepsi, kadayıf tepsisi, kahvaltı tepsisi, kahve tepsisi, kebîr tepsi, sağır âdî tepsi, şerbet tepsisi³¹.

e- Tencereler: Çinko tencere, çoban tenceresi, evsat tencere, kapaklı tencere, kebîr tencere, nühas tencere, sağır tencere, siyah tencere³².

f- Tavalalar: Ateş tavası, çinko tava, culuk tavası, demir tava, döven tavası, evsat tava, kapaklı patlıcan tavası, kebîr tava, nühas tava, mücver tavası, revgan tavası, sağır revgan tavası, sağır tava, yağ tavası, yumurta tavası³³.

²⁸ Y.Ş.S. 9-I/17, 26. 9-II/1, 14, 29, 49, 51, 72, 106, 115, 121, 185. 13-I/2, 12, 41. 13-II/11, 44, 62, 89. 13-III/21, 53. 13-IV/2, 19, 24, 50. 13-V/2, 4, 5. 17-I/1. 17-II/2, 46.

²⁹ Y.Ş.S. 9-I/40. 9-II/2, 37, 67, 81, 87, 103, 123, 137, 156. 13-I/34, 61. 13-II/13, 19, 34, 66, 72, 86. 13-III/20, 37. 13-IV/2, 3, 4, 5, 39, 61. 13-V/1, 4. 17-II/46, 64.

³⁰ Y.Ş.S. 9-I/7, 17, 57. 9-II/1, 2, 23. 13-I/1, 12. 13-II/3, 24, 30, 89, 97. 13-III/77. 13-IV/30. 13-V/1, 2. 17-II/32.

³¹ Y.Ş.S. 9-I/35, 63, 83. 9-II/2, 47, 49, 129, 166. 13-I/43. 13-II/24, 55. 13-III/3, 66. 13-IV/20. 17-I/60. 17-II/41.

³² Y.Ş.S. 9-I/40. 9-II/2, 3, 35, 47, 210, 212, 270. 13-I/28, 31, 41. 13-II/19, 40, 74, 78. 13-III/20, 32, 51, 81.

³³ Y.Ş.S. 9-I/35, 36, 50, 57. 9-II/2, 48, 71, 104, 210, 252. 13-I/1, 22, 26, 47. 13-II/2, 11, 20, 38, 63, 86, 89. 13-III/2, 5, 20, 67. 13-IV/7, 33, 38, 41. 13-V/1, 5, 18. 17-II/48, 49.

g- Sahanlar: Camlı sahan, çukur sahan, kapaklı sahan, kapaksız sahan, Kastamonu-kârî sahan, kebîr sahan, kenarlı sahan, kulplu sahan, nühas sahan, pekmez sahanı, sağır kapaksız sahan, sağır sahan, tunç sahan, yumurta sahanı³⁴.

h- Tabaklar: Bakkal tabağı, bal tabağı, çiçekli tabak, çini tabak, çinko tabak, çukur tabak, dımışkî tabak, helva tabağı, hoşaf tabağı, iftar tabağı, kapaklı nühas tabak, kapaklı tunç tabak, maden tabak, mücella tabak, nühas tabak, sağır tabak, peynir tabağı, tatlı tabağı³⁵.

ı- Taslar: Çorba tası, çini tas, çinko tas, gümüş tas, hicaz tası, kapaklı çorba tası, katırcı tası, sağır çorba tası, sağır sefer tası, saplı tas, sefer tası, sivri tas, su tası, sürahi tası, şerbet tası, tunç sefer tası, yumurta tası³⁶.

i- Kuşaneler: Beyaz kuşane, çinko kuşane, kapaklı kuşane, kapaksız kuşane, kebîr kuşane, nühas kuşane, sağır kuşane³⁷.

j- Lengerîler: Âdî lengerî, culuk lengerî, evsat lengerî, kapaklı lengerî, kapaksız lengerî, kebîr lengerî, lengerî, nühas lengerî, sağır lengerî³⁸.

k- Teştlar: Evsât teş, hamur teşti, kebîr teş, kulplu teş, nühas teş, sağır teş³⁹.

l- Helkeler: Evsât helke, kebîr helke, kebîr nühas helke, kulplu helke, kuşane helke, nühas helke, sağır helke, üzüm helkesi⁴⁰.

m- Güğümler: Kahve güğümü, kebîr güğüm, nühas güğüm, sağır güğüm, siyah güğüm, şerbet güğümü⁴¹.

³⁴ Y.Ş.S. 9-I/3, 9, 41. 9-II/1, 2, 4, 31, 43, 87, 144. 13-I/14, 37, 42. 13-II/2, 13, 33, 86, 113. 13-III/2, 5, 18, 61, 66. 13-IV/2, 61. 17-I/59. 17-II/30.

³⁵ Y.Ş.S. 9-I/3, 79. 9-II/2, 39, 186. 13-II/13, 62. 13-III/23, 88. 13-IV/19, 39, 59. 13-V/1, 5. 17-I/59. 17-II/40, 48.

³⁶ Y.Ş.S. 9-I/7, 9, 13, 17, 18, 33. 9-II/1, 13, 26, 47, 51, 83, 127, 260. 13-I/26, 63. 13-II/13, 40, 62. 13-III/4, 5, 20, 61, 81. 13-IV/4, 33. 13-V/1, 2, 18, 23, 24, 27, 40. 17-I/1, 60. 17-II/30, 37.

³⁷ Y.Ş.S. 9-I/7, 17. 9-II/2, 64, 114, 270. 13-II/57, 60, 62, 89. 13-III/3, 5, 20, 36, 61, 75. 13-IV/39. 13-V/2. 17-I/17. 17-II/30. Kuşane, genellikle kuş etlerini pişirmeye yarayan yayvan küçük tenceredir (Cansız, 1996).

³⁸ Y.Ş.S. 9-I/64. 9-II/3, 29, 53, 115, 271. 13-I/5, 11. 13-III/20, 37, 44, 88. 13-IV/2, 38. 13-V/3, 9. 17-II/32.

³⁹ Y.Ş.S. 9-I/4, 6, 11, 28, 37. 9-II/61, 64, 108. 13-I/11. 13-II/24, 62. 13-III/1, 4, 5, 94. 13-IV/10, 32, 41. 13-V/2. 17-II/34. Teş, büyükçe bir leğendir. Çamaşır yıkama, hamur yoğurma, salça ve pekmez yapmak için kullanılır. (Cansız, 1996).

⁴⁰ Y.Ş.S. 9-I/1, 4, 14, 33. 9-II/13, 22, 23, 32, 99, 271. 13-I/26, 41, 42. 13-II/11, 87, 101. 13-III/1, 3, 36, 38, 75. 13-IV/2, 40. 13-V/4. 17-II/33.

⁴¹ Y.Ş.S. 9-I/17, 18, 83. 9-II/1, 130. 13-II/11, 58. 13-III/44, 96.. 13-V/18.

B- Tatlı Kapları

Kadayıf sinisi, tatlı kasesi, tatlı takımı⁴².

C- Meşrubat Kapları

a- İbrik ve Testiler: Çay ibriği, çini ibrik, kahve ibriği, nühas ibrik, sağır ibrik, siyah ibrik, şerbet ibriği⁴³.

b- Taslar: Çinko hoşaf taşı, Hoşaf taşı, su taşı, süt taşı⁴⁴.

c- Sürahiler: Çanakkalekâri sürahi, bakır sürahi, çanak sürahi, demir sürahi, nühas sürahi, kebîr sürahi, sağır sürahi, sürahi⁴⁵.

d- Sair meşrubat kapları: Âdî kahve takımı, ayaklı kase, binlik şişe, cezve, çaydanlık, çay fincanı, çay kadehi, çay takımı, dımışkî kâse, fıçı, fincan, hoşaf çanağı, kahve cezvesi, kahve değirmeni, kahve tabağı, kahve takımı, kara şişe, kâse, kebîr şişe, mir'at fincan, nühas zemzemiye, sağır şişe, semaver, siyah şişe, şerbet kasesi⁴⁶, rakı kazanı, şarap kadehi⁴⁷ (Bu ikisi Ermeni ve Rumlara aittir).

D- Tütün Âlet ve Malzemeleri ile Sair Ev Malzemeleri

Ağaç ağızlık, duhan tablası, nargile, sigara ağızlığı, gümüş ağızlık, kehribar ağızlık, sigara kabı, sigara kağıdı, sigara tabakası, cam küllük, çakmak, buhurdanlık, bulgur değirmeni, camlı teneke, cüzdan, çanak, çatal, çekiç, çıkırık, çömçe, çömlek, çanak kibrit kabı, demir kaşık, demir küfe, el değirmeni, elbise ütüsü, eltaşı değirmeni, ekmek selesi, ekmek tahtası, et tahtası, file, gaz tenekesi, gaz yağı, haşhaş dibeği, havan ve el, kaşık, kebab şişi, kebîr çanak, kebîr tuzluk, kelpeten, kepçe, kevgir, külek, oklava, örs, pantol askısı, peynir çömleği, rende, sac ve sacayağı, sağır çömlek, sarımsak döğeci, sofra, sofra tahtası, tokaç, tuzluk, yayık⁴⁸.

42 Y.Ş.S. 9-I/35, 9-II/2, 100, 13-I/26, 13-II/111, 13-III/5, 20, 44, 96, 13-IV/38, 50, 13-V/5, 18.

43 Y.Ş.S. 9-I/57, 9-II/32, 109, 121, 13-II/89, 13-III/77, 88, 13-IV/30, 39, 40, 13-V/2, 18, 17-I/61, 17-II/48.

44 Y.Ş.S. 9-I/5, 15, 18, 48, 9-II/2, 9, 26, 50, 61, 13-I/2, 13-II/11, 40, 41, 92, 17-I/56, 17-II/83.

45 Y.Ş.S. 9-I/37, 85, 9-II/24, 139, 211, 13-I/1, 26, 13-III/20, 36, 13-IV/38, 39, 17-I/61, 17-II/37.

46 Y.Ş.S. 9-I/49, 57, 59, 81, 9-II/24, 39, 70, 117, 13-I/1, 13-II/33, 55, 63, 13-III/3, 5, 39, 53, 66, 13-IV/36, 39, 56, 61, 13-V/1, 3, 5, 17-II/48.

47 Y.Ş.S. 9-I/18, 9-II/212, 252, 13-I/26, 13-III/66, 75, 13-IV/47, 13-V/5.

48 Y.Ş.S. 9-I/4, 38, 40, 49, 57, 63, 82, 85, 9-II/1, 2, 39, 54, 130, 141, 152, 168, 166, 183, 252, 270, 13-I/26, 66, 13-II/2, 56, 62, 91, 13-III/5, 20, 66, 76, 88, 13-IV/4, 35, 39, 47, 50, 67, 13-V/5, 12, 33, 17-I/60, 17-II/32, 41, 57.

3. 2. Ev Mefruşatı

A- Döşemeler

a- Halılar: Büyük halı, Erzurum-kârî yan halısı, Kırşehir-kârî yan halısı, Kırşehir halısı, küçük halı, Kürt halısı, Kürt-kârî tülü halı, Kürt-kârî köşe halısı, namaz halısı, tülü yan halısı, yeşil saçaklı yan halısı, yerli yan halısı (Cansız, 1996)⁴⁹.

b- Kilimler: Cedit kilim, çiçekli kilim, kendir kilim, kürt-kârî kilim, nakışlı kilim, şak kilim, yerde kilim, yün kilim⁵⁰.

c- Seccadeler: Cedit halı seccade, cicim seccade, dokuma seccade, hacı seccadesi, halı seccade, ip seccade, işlemeli seccade, kilim seccade, nakışlı seccade, salma seccade, sağır kilim seccade, sağır seccade, şatrah seccade, tül seccade, tüylü seccade, yün seccade⁵¹.

d- Çullar: Alaca ip çul, beyazlı çul, boyalı çul, bozlak çul, cedit çul, çubuklu kendir çul, esb çulu, işlemeli çul, karalı çul, kebîr çul, kendir çul, kıl çul, kırmızılı çul, koyu çul, sarılı çul, sağır çul, sedir çulu, seklem çul, siyahlı çul, şak çul, şatrah çul, tehliz çul⁵².

e- Mak'adlar ve sırt yastıkları: Basma yüzlü mak'ad, berdi yastık, Bilecik-kârî mak'ad yastığı, çabut mak'ad, dokuma yastık, heybe yastık, hümayun mak'ad, keten mak'ad, koltuk yastığı, odun mak'ad, ot mak'ad, ot yastık, sağır koltuk yastığı, şal mak'ad, yapağı memlu mak'ad, yün memlu mak'ad⁵³.

f- Minderler: Basma yüzlü minder, çabut minder, dokuma yüzlü minder, erkân minder, hasır minder, kırmızılı basma yüzlü minder, kırmızılı minder, köşe minder, ot minder, sağır minder, sağır yün minder, sandalye minder, şitari minder, tehliz minder, tüy minder, yer minder, yün minder⁵⁴.

g- Perdeler: Basma perde, bohça perde, çul perde, efrençi şal perde, elvan ip perde, elvan perde, İngiliz şayâki perde, ip dokuma şatrah perde, ipli kaşmir perde, kadife

⁴⁹ Y.Ş.S. 9-I/7, 9-II/1, 9-II/2, 139, 13-I/26, 66, 13-II/62, 13-III/20, 66.

⁵⁰ Y.Ş.S. 9-I/4, 35, 37, 9-II/1, 73, 127, 186, 13-II/62, 13-III/3, 5, 13-IV/2, 40, 56, 17-II/39.

⁵¹ Y.Ş.S. 9-I/4, 81, 9-II/1, 27, 64, 13-I/55, 13-II/103, 13-III/3, 66, 13-IV/20, 35, 56, 13-V/1, 5, 17-I/34, 17-II/57.

⁵² Y.Ş.S. 9-I/8, 9, 29, 31, 33, 68, 83, 9-II/1, 4, 32, 45, 183, 260, 13-I/2, 8, 26, 13-II/10, 13, 15, 63, 92, 13-III/3, 5, 39, 13-IV/4, 5, 16, 39, 40, 41, 13-V/3, 17-I/1, 34, 17-II/43.

⁵³ Y.Ş.S. 9-I/4, 7, 82, 9-II/1, 39, 103, 13-I/1, 13-II/55, 62, 13-III/5, 53, 13-IV/39, 17-I/1, 79, 17-II/44.

⁵⁴ Y.Ş.S. 9-I/3, 4, 7, 15, 9-II/1, 2, 22, 106, 127, 210, 226, 252, 270, 13-I/1, 13-II/2, 9, 41, 93, 13-III/3, 14, 20, 36, 13-IV/4, 30, 13-V/3, 4, 17-II/44.

perde, kapı perdesi, karyola perde, Moskof dimisi şal perde, pencere perdesi, sofa perdesi, uzuni perde, yerli beyaz perde, yün kaşmir perde⁵⁵.

h- Örtüler: Elbise örtüsü, iskemle örtüsü, koltuk örtüsü, mak'ad örtüsü, masa örtüsü, sandık örtüsü, yastık örtüsü⁵⁶.

ı- Sandık, masa ve kanepeler: Âdî sandık, boyalı masa, bulgur sandığı, ceviz masa, ceviz sandık, ceviz yemek masası, dakik sandığı, demir sandık, demirli sandık, elma sandığı, gözgöz sandık, hırdavat sandığı, iskemle, İstanbul sandığı, kanepeler, kebîr masa, kebîr sandık, mermerli masa, pastırma sandığı, sağır kanepeler, sağır masa, sağır sandık, sarı masa, sandalye, selvi sandık, tahta kanepeler, tahta masa, tahta sandık, yazı masası, yeşil sandık⁵⁷.

B- Yatak Takımları

a- Fıraşlar (Yataklar): Âdî fıraş, basma yüzlü fıraş, beyazlı basma yüzlü fıraş, boz basma yüzlü fıraş, çabut fıraş, çetari yüzlü fıraş, dimi yüzlü fıraş, döşek, kendir kıl fıraş, kırmızılı basma yüzlü fıraş, kıl fıraş, kutnu yüzlü fıraş, minder yüzlü fıraş, sağır fıraş, şatrah yüzlü fıraş, şitâri yüzlü fıraş, yerli basma yüzlü fıraş, yüzsüz fıraş⁵⁸.

b- Battaniye ve Yorganlar: Basma yüzlü yorgan, battaniye, canfes yorgan, çabut yorgan, etekli yorgan, fanila battaniye, iskemle yorganı, kaşmir yüzlü yorgan, kıl yorgan, kırmızılı yorgan, sağır beşik yorganı, sağır yorgan, sitil yorgan, şilte yorgan, yemeni yüzlü yorgan, yünlü yorgan⁵⁹.

c- Yastıklar: Basma yüzlü yastık, basma yüzlü yüz yastığı, berdi yastık, dimi yüzlü yapağı yüz yastığı, kadife yastık, kırmızılı yün yastık, ot yastık, pamuk memlu dimi yüzlü yastık, sağır koltuk yastığı, sağır yastık, simli yastık, tüy yastık, yün memlu yastık, yüz yastığı⁶⁰.

⁵⁵ Y.Ş.S. 9-I/38, 9-II/20, 32, 103, 186, 212. 13-III/34, 66, 38. 13-IV/35. 13-V/5.

⁵⁶ Y.Ş.S. 9-II/22, 127. 13-I/26. 13-II/12, 56, 62, 105. 13-III/5, 24, 53, 66. 13-IV/56, 66. 13-V/5. 17-II/39.

⁵⁷ Y.Ş.S. 9-I/37, 49, 83, 85. 9-II/53, 62, 63, 114, 166, 210, 237. 13-I/1. 13-II/2, 63, 104. 13-III/3, 24, 34, 66, 77, 88. 13-IV/2, 4, 30, 35, 39, 53, 66. 13-V/1, 2, 5. 17-I/61. 17-II/30, 42.

⁵⁸ Y.Ş.S. 9-I/5, 15, 29, 48, 51, 59, 81. 9-II/1, 2, 22, 29, 34, 67, 108. 13-I/36, 42, 56. 13-II/18, 34, 87, 89, 117. 13-III/3, 5, 21, 24, 38, 94. 13-IV/2, 4, 7, 40. 13-V/5, 6. 17-II/31.

⁵⁹ Y.Ş.S. 9-I/83, 84, 85. 9-II/22, 27, 64, 115, 145. 13-I/26. 13-II/56, 63, 89. 13-III/21, 38, 67. 13-IV/38, 39, 66. 13-V/2. 17-I/60. 17-II/39.

⁶⁰ Y.Ş.S. 9-I/17, 18, 35, 38, 81, 83. 9-II/27, 112, 114. 13-II/56, 63. 13-III/79. 13-IV/2, 36. 13-V/2. 17-I/61.

d- Şilteler: Kebîr şilte, mak'ad şilte, ot şilte, pamuk şilte, sağır şilte, yapağı mak'ad şilte, Zile şiltesi⁶¹.

e- Yüzler: Basma yorgan yüzü, ipek yastık yüzü, mantın yorgan yüzü, şitari firaş yüzü, yastık yüzü, yerli basma döşek yüzü⁶².

3. 3. Temizlik Kap ve Aletleri

A- Temizlik Kapları

Abdest leğeni, çamaşır kazanı, hamam leğeni, hamam takımı, hamam tası⁶³

B- Temizlik Aletleri

Fırça, hamam kesesi, havlu, sabun, tırnak makası, ütü⁶⁴

3. 4. Isınma ve Aydınlanma Aletleri

A- Isınma Aletleri

Adi mangal, demir mangal, evsât nühas mangal, kebîr nühas mangal, nühas mangal, sac mangal, tunç mangal, dökme soba, firenk sobası, kebîr soba, sac soba, sağır soba, soba kovası, maşa, ızgara, tabla⁶⁵.

B- Aydınlanma Aletleri

Âdi lamba, anahtarlı lamba, asma lamba, duvar lambası, el lambası, fitilli lamba, gaz lambası, is lambası, karpuzlu lamba, külahlı lamba, mavi lamba, sağır lamba, cam fener, sağır cam fener, sarı fener, şitari feneri, şamdan, çini şamdan, el şamdanı, fenerli şamdan, kebîr şamdan, sağır şamdan, tunç şamdan, develi kibrit, kandil, mum⁶⁶.

3. 5. Aksesuarlar, Zinet Eşyaları, Saatler ve Yazı Takımları

A- Aksesuarlar

Adi tesbih, altın gözlük, cam fanus, çiçeklik, altın hatem, elmas hatem, kehribar tesbih, kemer, sim kemer, şemsiye⁶⁷.

⁶¹ Y.Ş.S. 9-I/3, 37, 63. 9-II/64, 212. 13-III/88. 13-V/5.

⁶² Y.Ş.S. 9-I/85. 9-II/114, 127. 13-II/41, 56. 13-III/34.

⁶³ Y.Ş.S. 9-I/3, 4, 27. 9-II/63, 152. 13-I/1, 29. 13-II/12, 32. 13-III/1, 3, 40, 96. 13-IV/2, 4. 13-V/1. 17-II/30, 50.

⁶⁴ Y.Ş.S. 9-I/40. 9-II/127. 13-II/112. 13-III/65, 66, 96. 13-V/12. 13-V/8.

⁶⁵ Y.Ş.S. 9-I/7, 49, 57, 81. 9-II/1, 53. 13-I/1. 13-II/56, 84. 13-III/3, 15, 20. 13-IV/4, 2, 34, 39. 17-II/42, 53.

⁶⁶ Y.Ş.S. 9-I/35, 41, 49, 81. 9-II/27, 39, 141, 212. 13-I/1, 26. 13-II/55, 63. 13-III/3, 5, 36, 53, 64, 66, 88. 13-IV/35, 45, 57. 13-V/5. 17-I/2, 59, 60, 61. 17-II/40, 42.

⁶⁷ Y.Ş.S. 9-I/59, 63, 81. 9-II/22, 127, 168, 211, 252, 270. 13-I/26. 13-III/19. 13-IV/35, 47.

B-Zinet Eşyaları

Altın küpe, elmas küpe, gümüş küpe, incili küpe, altın yüzük, gümüş yüzük, elmas yüzük, yüzük taşı, armudiye, bilezik, sim bilezik, fındık altın, Gazi altını, Mahmudiye altın, beşlik altın, onluk altın, üçlük altın, yirmilik altın, gerdan başı, göğüslük, inci, elmas iğne⁶⁸.

C- Saat ve Saat Malzemeleri

Adi saat, altın saat, asma saat, çalar saat, kordonlu saat, köstekli saat, masa saati, köstek, sim köstek, elmalı köstek, kordon, altın kordon, saat kabı⁶⁹

D- Yazı Takımları

Divit, kalem, kalem takımı, kalemıraş, resim tahtası, yazı kalemi, yazı takımı⁷⁰.

3. 6. Silahlar

Kılıç, âdî kılıç, demir kılıç, kınız kılıç, âdî tabanca, altı patlar tabanca, Amerikan tabanca, löverver tabanca, tüfek, âdî tüfek, çifte tüfek, dürbün, fişek, mermi, saçma, silahlık⁷¹.

3. 7. Aynalar

Mir'at, evsat mir'at, kebîr mir'at, sağır mir'at⁷².

3. 8. Giyecekler

A- Erkek Giyecekleri

Tesbit edebildiğimiz başlıca erkek giysileri şunlardır:

a- İç Giyecekler: Don, iplik fanule⁷³.

b- Dış Giyecekler:

- **Yelek ve Gömlekler:** Çuka içlik, fanila yelek, gezi yelek, kadife yelek, şal yelek, şitari yelek, yün basma yelek, freng gömleği, gömlek, çocuk gömleği, hümâyûn gömlek⁷⁴.

⁶⁸ Y.Ş.S. 9-II/127. 13-I/26. 13-II/104. 13-III/3, 19, 38, 40, 41. 13-IV/45, 63. 13-V/1. 17-I/34, 60, 72. 17-II/39.

⁶⁹ Y.Ş.S. 9-I/17, 63. 9-II/1, 210, 212, 227, 252. 13-I/66. 13-II/12, 33, 104. 13-III/53, 68. 13-IV/35, 41, 63. 13-V/2. 17-I/60. 17-II/42.

⁷⁰ Y.Ş.S. 9-II/141, 212. 13-II/112. 13-III/93. 13-IV/47. 13-V/40.

⁷¹ Y.Ş.S. 9-I/57, 63. 9-II/2, 24, 70, 141, 147. 13-I/22. 13-II/13, 62. 13-III/53. 13-IV/2, 7, 16, 32, 38, 39. 17-I/58, 60, 61. 17-II/40.

⁷² Y.Ş.S. 9-I/69. 9-II/39, 115, 141, 270. 13-III/3, 64, 67, 88. 13-IV/35, 65. 13-V/7.

⁷³ Y.Ş.S. 9-I/18. 9-II/127, 186. 13-II/112. 13-IV/35. 17-II/45.

⁷⁴ Y.Ş.S. 9-I/63. 9-II/39, 141, 166, 186, 237. 13-II/59. 13-IV/35, 47. 17-I/60.

- **Paltolar:** Aba, çuka palto, işlemeli kadife palto, kumaş palto, kürklü palto, sako palto⁷⁵.
- **Başlıklar:** Börk, hümayun börk, ibrişim börk, ipekli börk, fes, püsküllü fes, sarık, sufte, takke⁷⁶.
- **Pantolon ve şalvarlar:** Kadife pantolon, kebîr şalvar, çuka şalvar, ip şalvar⁷⁷.
- **Kürkler:** Börk yüzlü kısa kürk, çuka yüzlü selvi kürk, elvan samur kürk, harde kürk, kadife kürk, koyun kürkü, mai yüzlü kürk, mai yüzlü selvi kürk, nâfe kürk (tilki vb. hayvanların göbek tarafından çıkan kürk), niyon kürk, Rumeli kürkü, samur kürk, siyah ve çuha yüzlü cenova kürk, tere yüzlü kuzu derisi kürk, yeşil kadife yüzlü Çerkez kürkü, yüz­süz cenova kürk (Cansız, 1996)⁷⁸.
- **Sair Giyecekler:** Abdestlik, ceket, çarık, çizme, çocuk çizmesi, çorap, çuka önlük, eldiven, iskarpin kundura, kaşmir elbise, kırmızı ihram, kundura, kuşak, kürklü ceket, lapçin, lastik ayakkabı, mantin elbise, mest, oyalı elbise, peştamal, postal, potin, tahta pabuç, terlik⁷⁹.

B- Kadın Giyecekleri

XIX. yüzyılın sonlarında Yozgatlı kadınların giydikleri elbiseler çeşitlilik arz etmektedir. Ancak, pahalı elbiselerin daha çok gayr-ı müslim kadınlar tarafından kullanıldıkları görülmektedir (Cansız, 1996).

a- İç giyecekler: Don⁸⁰.

b- Dış giyecekler:

- **Hırkalar:** Acem hırkası, ipekli hırka, Kaşmir hırka, Mekke hırkası, Şam hırkası⁸¹.
- **Fistan, Entari ve Mintanlar:** Atlas fistan, basma entari, canfes entari, cuka fistan, ipekli entari, kadife fistan, mantin entari, siyah fistan, sof fistan, şal entari⁸².

⁷⁵ Y.Ş.S. 9-I/4, 17. 9-II/237. 13-II/12, 104. 13-III/24, 40, 64, 96. 13-IV/32, 58, 63. 17-I/59. 17-II/41, 45.

⁷⁶ Y.Ş.S. 9-I/59. 9-II/2, 127, 145, 227, 237. 13-II/32, 38. 13-III/3, 32. 13-IV/4. 13-V/40. 17-II/37.

⁷⁷ Y.Ş.S. 9-I/7, 63. 9-II/2. 13-III/77. 13-IV/47.

⁷⁸ Y.Ş.S. 9-II/212, 237. 13-II/12, 63. 13-III/24. 13-IV/63. 17-I/60. 17-II/100.

⁷⁹ Y.Ş.S. 9-I/52, 56, 57, 63. 9-II/2, 39, 64, 127, 141, 152. 13-I/66. 13-II/12, 58, 104. 13-III/3, 20, 24, 64. 13-IV/4, 35, 47. 13-V/1, 15. 17-II/39.

⁸⁰ Y.Ş.S. 9-I/4.

⁸¹ Y.Ş.S. 9-II/24, 127. 13-IV/35. 17-I/60.

⁸² Y.Ş.S. 9-I/52, 59. 9-II/145. 13-II/1, 12. 13-III/24, 65. 13-IV/63.

- **Şallar:** Acem şalı, baş örtüsü, baş şalı, bel şalı, beyazlı şal, boğaz şalı, boyun bağı, kebîr şal⁸³.

- **Başlıklar:** Atkı, dülbent, eşarp, ip atkı, Kayseri yemenisi, oyalı yazma, Tokat ütücü yazma, tülbent, yemeni yazma, yerli yazma⁸⁴.

- **Sair Giyecekler:** Astar, canfes takım, çarşaf, Manisa kuşağı, penye, sof ferace, şitari etek, tosyu kuşağı, yerli tere, göğüslük (çocuk giysisi)⁸⁵.

4. HAYVANLAR

4. 1. Büyükbaş Hayvanlar

Buzağı, dana, tosun, yaşar tosun, düve, karasığır düvesi, inek, buzağılı inek, camuz ineği, karasığır ineği, koca inek, konur inek, camuz, camuz düvesi, camuz mandası, camuz toskası, koşu mandası, malak, deve, celeb deve, erkek esb, tay, erkek tay, ester⁸⁶.

4. 2- Küçükbaş Hayvanlar

Arı, davar, çebiş, filik çebiş, filik keçi, tiftik keçi, filik koyun, oğlak, filik oğlağı, tiftik oğlak, filik seyis, teke, filik teke, seyis, toklu, dişi toklu, erkek toklu, keçi, kıl keçi, kısır keçi, oğlaklı keçi, koç, şişek, kuzu, koyun, kuzulu koyun⁸⁷.

4. 3. Ziraat Hayvanları

Doru at, doru kısırak, kısırak, ester, katır, koca merkep, maya ve erkek merkep, sıpa, öküz, koca öküz, konur öküz, siyah öküz, koşu mandası, yelek deve, yük devesi⁸⁸.

⁸³ Y.Ş.S. 9-I/18, 9-II/2, 141, 252. 13-II/12, 62. 13-III/40, 64, 65. 13-IV/66. 17-II/36.

⁸⁴ Y.Ş.S. 9-I/85. 9-II/1, 127, 152, 186. 13-III/24. 13-IV/66.

⁸⁵ Y.Ş.S. 9-I/56. 9-II/2, 32, 39, 54, 63, 127, 236. 13-II/33, 56, 104. 13-III/3. 13-IV/4. 13-V/1.

⁸⁶ Y.Ş.S. 9-I/5, 9, 18, 26, 33, 35, 56, 69. 9-II/1, 2, 3, 11, 14, 21, 35, 45, 67, 87, 97, 103. 13-I/1, 2, 5, 8, 17, 44. 13-II/11, 25, 26, 40, 48, 67, 69, 82. 13-III/1, 4, 8, 27, 80. 13-IV/6, 7, 19, 42. 13-V/3, 9, 30. 17-I/54, 59. 17-II/74.

⁸⁷ Y.Ş.S. 9-I/22, 24, 26, 27, 32. 9-II/3, 9, 29, 32, 58, 61, 65, 77, 141, 252, 253, 255. 13-I/5, 38, 43, 49, 55. 13-II/2, 25, 52. 13-III/1, 8, 24, 42, 62, 79, 80. 13-IV/11, 28, 35, 41, 50, 64, 66. 13-V/1, 3. 17-II/34, 74.

⁸⁸ Y.Ş.S. 9-I/12, 21, 26, 33, 42, 48. 9-II/13, 18, 73, 256. 13-II/40, 113. 13-III/1, 54, 62. 13-IV/3, 6, 32, 37. 13-V/3. 17-II/74.

5. ZİRÂAT ÜRÜNLERİ VE ÂLETLERİ

5. 1. Zirâat Ürünleri

Arpa, bakla, bostan, buğday, bulgur, burçak, çavdar, çedene, darı, fasulye, fiğ, kendir, mercimek, mısır, nohut, pirinç, yarma, yonca, yulaf, üzüm⁸⁹.

5. 2. Zirâat Aletleri

A- Ürün Saklama Araçları

a- Çuvallar: Alaca çuval, araba çuvalı, boz çuval, buğday çuvalı, bulgur çuvalı, çubuklu çuval, dakik çuvalı, deve çuvalı, ip çuvalı, kebîr araba çuvalı, kebîr çuval, kebîr kıl çuval, kebîr nakışlı çuval, kendir araba çuvalı, kendir seklem çuval, kıl çuval, kırmızı çuval, kürt çuvalı, nakışlı çuval, nakışlı dakik çuvalı, sağir kendir çuvalı, seklem çuval, sim çuval, tehliz çuval, yün araba çuvalı, yün çuval⁹⁰.

b- Hararlar: Kıl harar, sağir harar⁹¹.

c- Hurçlar: Halı hurç, kayış hurç, kıl hurç, nakışlı hurç, sağir hurç⁹².

d- Anbarlar: Ağaç anbar, cedid anbar, dakik anbarı, nisf anbar, tahta anbar⁹³.

e- Küpler: Küp, kebîr küp, pekmez küpü, peynir küpü, sağir küp, turşu küpü⁹⁴.

B- Ürün Taşıma Âletleri

a- Arabalar: Camuz arabası, el arabası, hatab arabası, koşu arabası, kömür arabası, öküz arabası⁹⁵.

b- Heybeler: Eğer heybesi, halı heybe, kebîr tohum heybesi, kendir tohum heybesi, sağir heybe, sağir tohum heybesi, sıraçlı heybe, tehliz ip heybe, terkî heybesi, tohum heybesi⁹⁶.

⁸⁹ Y.Ş.S. 9-I/16, 25, 26, 27, 31, 33, 34. 9-II/2, 30, 62, 142, 183, 272. 13-I/5, 31, 40. 13-II/11, 97, 101. 13-III/10, 34, 42. 13-IV/4, 7. 13-V/10, 39. 17-II/31, 59.

⁹⁰ Y.Ş.S. 9-I/4, 6, 8, 11, 21, 32, 42, 43, 48. 9-II/6, 13, 23, 183, 256. 13-I/12, 23, 39. 13-II/1, 2, 4, 60, 68, 97. 13-III/1, 25, 34, 79. 13-IV/5, 19, 64. 13-V/5. 17-I/1. 17-II/48.

⁹¹ Y.Ş.S. 9-II/115. 13-IV/37.

⁹² Y.Ş.S. 9-II/141, 149. 17-I/20, 60.

⁹³ Y.Ş.S. 9-II/40, 41, 50, 62, 73, 81, 99, 114. 13-II/13, 21, 40, 91. 13-III/1, 4, 5. 13-IV/7. 17-I/34.

⁹⁴ Y.Ş.S. 9-I/49, 83. 9-II/1, 63, 130, 212, 244. 13-II/62, 88. 13-III/21, 23. 13-IV/2, 39. 13-V/4. 17-II/34.

⁹⁵ Y.Ş.S. 13-I/12. 13-II/88. 13-III/21, 45, 46, 47, 48, 49, 53, 69, 70, 80. 13-IV/30, 32, 64. 17-II/57.

⁹⁶ Y.Ş.S. 9-I/7, 86. 9-II/1, 27, 31, 78. 13-I/24, 56. 13-II/16, 20, 112. 13-III/5, 77. 13-IV/7. 13-V/3, 29. 17-II/47.

C- Hasat Âletleri

Bağ leğeni, bağ oluğu, düven tahtası, elek, gözer, kalbur, kalıç, kalın elek, orak, sele, tırmık, tırpan, yaba⁹⁷.

D- Koşum Âletleri ve At Takımları

Araba kayışı, araba sicimi, araba tekeri, eğer takımı, esb eğeri, esb kayışı, esb kösteği, esb torbası, gem, kayış, urgan, üzengi⁹⁸.

E- Bağ-Bahçe ve Tarla Âletleri

Bel, çapa, kürek, demir kürek, kazma, çift demiri, çift edevati, çift kayışı, çift takımı⁹⁹.

F- Kesici Aletler

Balta, bıçak, hızar, kama, kazma, keser, keski, pala bıçak, satır, teke bıçağı, testere, ustura¹⁰⁰.

G- Ölçü ve Tartı Aletleri

a- Ölçü Aletleri

- **Hububât Ölçekleri:** Batman, çerik, Çorum kilesi, mucur, mud, şinik¹⁰¹.

- **Uzunluk Ölçeği:** Zira'.

- **Saman Ölçeği:** Çeten¹⁰².

b- Tartı Aletleri: Terazi, âdi terazi, demir terazi, nühas terazi, kantar, oturak terazi, sağır terazi, sarı terazi¹⁰³.

6. MÜSLİM VE GAYR-İ MÜSLİM UNSURLAR

XIX. yüzyılda Bozok bölgesi, ezici çoğunluğu Türkmenlerden meydana gelen bir yerleşim alanıdır. Yozgat'ta gayr-ı müslim unsurların ağırlığını ise Ermeni ve Rumlar teşkil etmektedir (Cansız, 1996).

⁹⁷ Y.Ş.S. 9-I/6, 12, 14, 33, 35. 9-II/3, 6, 12, 29, 48, 62, 97, 115, 183, 262. 13-I/5. 13-II/20, 28, 50. 13-III/9, 21, 36. 13-IV/4, 7, 32, 44, 67. 13-V/23. 17-I/76. 17-II/53.

⁹⁸ Y.Ş.S. 9-I/6, 10, 43. 9-II/2, 3, 40, 169, 274. 13-I/37. 13-II/60, 93. 13-III/14. 13-IV/50, 64. 17-I/60. 17-II/52.

⁹⁹ Y.Ş.S. 9-I/61. 9-II/2, 183, 210. 13-I/43. 13-II/13. 13-III/14, 97. 13-IV/67. 13-V/5. 17-II/33.

¹⁰⁰ Y.Ş.S. 9-I/4, 32, 33, 35, 49, 51, 57. 9-II/1, 2, 28, 40, 56, 62, 95, 141, 210. 13-I/23, 66. 13-II/13, 14, 50. 13-III/9, 12, 66. 13-IV/2, 30, 35. 13-V/2, 5, 12. 17-II/30, 57.

¹⁰¹ Y.Ş.S. 9-I/35. 9-II/3, 31, 38, 48, 75, 76, 118, 233. 13-I/7, 8, 18. 13-II/13, 33, 101. 13-III/2. 13-IV/7. 13-V/10.

¹⁰² Y.Ş.S. 9-II/31, 35, 38, 51, 233.

¹⁰³ Y.Ş.S. 9-I/57. 9-II/114, 212. 13-I/1, 36. 13-II/56, 62. 13-III/20. 13-IV/40. 17-I/1, 2, 79. 17-II/49, 53.

6. 1. Müslim ve Gayr-i Müslim Kitleler

A- Müslüman Halk

Türkler, Çerkezler, Avşarlar, Yörükler; Kürtler¹⁰⁴.

B- Gayr-i Müslim Halk

Ermeniler, Rumlar¹⁰⁵.

6. 2. Müslüman Unvan ve Lakapları

Yozgat'ta kullanılan unvan ve lakaplar Türk kültürünün özelliklerini yansıtmıştır:

A- Ünvanlar

Ağa, Bey, Beyefendi, Efendi, Hacı, Hafız, Hanım, Hatun, Hoca, Kahya, Kethüda, Mirahur, Molla, Seyyid, Şeyh, Usta¹⁰⁶.

B- Lakaplar

Arap, Arık, Âşık, Azâbî, Azgın, Badi, Baloğlu, Bektaşî, Boz, Civan, Çatak, Çil, Çolak, Çor, Çakır, Çörek, Deli, Dertli, Derviş, Dönek, Elli, Güdük, Gül, Gümüş bıçak, Gürzbaşı, Güzel, Hatip, İbşir, Kahraman, Kara, Kel, Kirli, Koca, Kolukısa, Köçek, Köle, Kör, Köse, Kötü, Kurukilli, Küçük, Lök, Muhacir, Öksüz, Pembe, Sarı, Sufî, Sülük, Şafak, Şeker, Topal, Uzun¹⁰⁷.

Tespit edilen bu ünvan ve lakapların hemen hepsi, her Türk'ün aşına olduğu sözlerdir. Bunları, Ortaasya'dan Balkanlar'a kadar her yerde bulmak ve duymak mümkündür (Cansız, 1996).

6. 3. Gayr-i Müslim Unvan ve Lakapları

A- Ünvanlar

Ağa, Çorbacı, Danışman, Heçi, Heçiye, Papaz¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Y.Ş.S. 9-I/1, 4, 6, 14. 9-II/2, 93, 95, 244. 13-I/30. 13-II/11, 63. 13-IV/2, 3, 4, 39, 61.17-II/66, 88, 102, 103.

¹⁰⁵ Y.Ş.S. 9-I/2, 3, 34, 40, 56, 65, 74, 81. 9-II/27, 41, 49. 13-I/1, 24. 13-II/1. 13-III/5, 34. 13-IV/39. 17-II/40.

¹⁰⁶ Y.Ş.S. 9-I/40, 57, 61. 9-II/2, 10, 47, 56, 64, 212, 219, 246. 13-I/3, 55. 13-II/41, 56, 62. 13-III/1, 3, 40. 13-IV/2, 12, 39, 59, 61, 65. 13-V/1, 5, 18. 17-I/59. 17-II/31.

¹⁰⁷ Y.Ş.S. 9-I/4, 20, 40, 48, 61, 65. 9-II/1, 2, 3, 9, 27, 30, 67, 70, 82, 116, 145, 155, 193, 194, 210. 13-I/24, 28, 55. 13-II/47, 61, 63, 89. 13-III/20, 37, 50, 54, 66. 13-IV/30, 33, 39, 41, 66. 13-V/1, 5. 17-II/31.

¹⁰⁸ Y.Ş.S. 9-I/4. 9-II/27, 63, 84, 133, 170, 219. 13-I/24. 13-II/2, 62. 13-III/5. 13-V/3.

B- Lakaplar

Bakla, Bal, Balta, Çolak, Çorlu, Damat, Develi, İnce, Kara, Keçeli, Kocaoğlan, Nursuz, Ölmez, Sürgün, Şişman¹⁰⁹.

6. 4. Gayr-i Müslimlerin Kullandıkları Türkçe İsimler

Yozgat'ta yaşayan gayr-ı müslim unsurun Türk kültüründen çok etkilendikleri, kullandıkları isim ve lakaplardan da anlaşılmaktadır. Bu hususu dile getiren Charles Texier: "bütün ahali, insani münasebetlerle çok iyi yaşarlar. Hristiyan binaları ile Türklerin binaları arasında pek fark yoktur." diyerek, durumu ortaya koymuştur (Texier, 1921).

A- Erkeklerin Kullandığı Türkçe İsimler

Arslan, Ayvaz, Ateş, Bahadır, Burak, Haydar, Hıdır, İskender, Kaplan, Karaman, Rüstem, Saffet¹¹⁰.

B- Kadınların Kullandığı Türkçe İsimler

Âkile, Çiçek, Dudu, Elmas, Gülkız, Güllü, Gülsima, Hasene Hatun, İpek, Maviş, Melek, Nazlı¹¹¹.

7. BASLICA MESLEK DALLARI

XIX. yüzyıl son çeyreğinde, Anadolu'daki her şehirde olan esnaf, meslek ve zanaat erbabı Yozgat'ta da mevcuttu. Şu farkla ki Yozgat'takiler çoğunlukla gayr-ı müslim unsurlardan meydana gelmekteydi. Başlıca meslek dalları şunlardı (Cansız, 1996):

Arabacılık, arzuhalcilik, attarlık, bahçıvanlık, bakkallık, basmacılık, baytarlık, bekçilik, berberlik, cerrahlık, çarıkçılık, çerçicilik, çobanlık, çörekçilik, dalgıçlık, değirmencilik, demircilik, doktorluk, eczacılık, ekmekçilik, eskicilik, hademelik, hamamcılık, hammallık, hattatlık, imamlık, kahvecilik, kantarcılık, kasaplık, katiplik, koyunculuk, köçeklik, kunduracılık, kuyumculuk, kürekçilik, kürkçülük, meshçilik, müderrislik, mühendislik, nalbantlık, saatçilik, sirkecilik, şekercilik, terzilik, tüccarlık, unculuk¹¹².

¹⁰⁹ Y.Ş.S. 13-III/66. Bu isimlerin geçtiği kayıtlar için bakınız: CANSIZ, a.g.e., s. 50.

¹¹⁰ Y.Ş.S. 13-III/20. Bu isimlerin listesi için bakınız: (Cansız, 1996).

¹¹¹ Y.Ş.S. 9-II/53, 86, 236, 244. 13-II/3, 12, 111. 13-III/5, 24. Bu isimlerin geçtiği kayıtlar için bakınız: (Cansız, 1996).

¹¹² Y.Ş.S. 9-I/3, 18, 47, 57, 61, 65, 83. 9-II/2, 27, 53, 63, 64, 95, 141, 146, 166, 186, 211, 212, 219, 236. 13-I/29, 41, 42. 13-II/1, 7, 34, 36, 62, 63, 68, 74, 86. 13-III/2, 5, 20, 53, 64, 66, 78, 88. 13-IV/2, 32, 39, 40, 41, 47, 50, 61, 66. 13-V/5, 18. 17-I/59. 17-II/46, 47.

SONUÇ

Yozgat Türk kültürünün bütün özelliklerini bünyesinde barındırması bakımından çok enteresan bir coğrafyadadır. Bölgenin köy adları, yer isimleri, unvan ve lakaplar, ev eşyaları, giyecekler, ziraat âletleri v.s. için kullanılan dil, Türk dininin zenginliğini ortaya koyması yönüyle oldukça önemlidir.

Müslüman ahâli ile gayr-i müslimler arasında mükemmel bir uyumun olduğu çok dikkat çekicidir. Mahkeme kayıtlarında, müslim, gayr-ı müslim davaları fevkalade azdır. Bu durum, müslüman olmayanların Türk unsurla gayet iyi geçindiklerini, problem niteliği taşıyan olayların aralarında cereyan etmediğini göstermektedir. Bunun bir çoğunluk- azınlık meselesi olmadığı, Türk hoş görüsünün, hakka riayetini, karşılıklı sevgi ve saygının ürünü olduğu bilinmektedir. Gayr-i müslimlerin Türkçe ad ve unvanlar almaları, Türkçe'yi çok iyi kullanmaları, Türk sanatının hemen her türünde başarılı örnekler vermeleri, Türk hayat tarzını benimsemeleri, bu uyumun açık delilidir. Gerek ev mefruşatında, gerek dokumalarda ve gerekse diğer ev eşyalarında, çok güzel bir Türkçe isimlendirme görülmektedir. Aynı adla söylenebilecek pek çok eşya, nüansları göz önünde tutularak, farklı şekilde ifade edilmektedir. Bu durum, kültürel zenginliği ortaya koyması bakımından çok önemli bulunmuştur.

Yozgat' ta canlı bir ticaretin olduğu anlaşılmaktadır. Çarşı ve pazar yerlerinin ihtisaslaşmış olması, dükkanlarda satılan malların fevkalade çeşitliliği bu durumun göstergesi olmalıdır.

Dikkati çeken diğer bir husus da, gayr-ı müslim unsurun ekonomik olarak müslümanlardan ortalama 4 kat daha iyi durumda bulunmalarıdır. Bunu, müslüman olmayanların askerlik yapmamaları, iyi tahsil imkanı bulamamaları, bu sebeple hangi alanlarda ticari ihtiyacın bulunduğunu tespit edip ona yönelmeleri, emeği az geliri yüksek olan meslekleri tercih etmeleri gibi sebeplerle izah etmek mümkün olsa gerektir.

KAYNAKLAR

- Cansız, İ., 1996, Şer'iyye Sicilleri'ne Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Yozgat Sancağı, (Yayımlanmamış doktora tezi), Ankara.
- Gökbilgin, M. T., 1992, Osmanlı Paleografya ve Diplomatik İlimi, İstanbul.
- Gündüz, T., 1990, Kayseri'nin 165 Numaralı Şer'iyye Sicili, H. 1201-1203/M. 1787-1788, (Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi), Ankara.
- Pakalın, M. Z., 1993, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul, C. II, s. 209.
- Sami, Ş., 1987, Kâmûs-ı Türkî, , Çağrı Yayınları, İstanbul, s. 1070.
- Akgündüz, A., 1988, Şer'iyye Sicilleri I, İstanbul, s. 75.
- Duygu, S., 1953, Yozgat Tarihi ve Çapanoğulları, İstanbul, s. 9.
- Göksoy, Y., 1995, Bozok Yaylasında Kızılkocaoğulları ve Kızılkoca Kazası, Bozok Dergisi, Sayı: 21.
- ŞENOL, Memduh, "Tatar Mahallesi", Bozok Dergisi, Sayı: 23, Ankara 1996
- Texier, C., 1340 (1921), Küçük Asya, (Çeviren: Ali Fuad), İstanbul, C. III, s. 46.